

Strasburg, 13 lipca 2007 r.

T-PVS (2007) wersja 7. poprawiona

[tpvs07erev_2007.doc]

**KONWENCJA O OCHRONIE GATUNKÓW DZIKIEJ FLORY I FAUNY
EUROPEJSKIEJ ORAZ ICH SIEDLISK**

Stały Komitet

27. posiedzenie

Strasburg, 26-29 listopada 2007 r.

**Europejska Karta Łowiectwa i Różnorodności
Biologicznej**

Przygotował:

Scott Brainerd, biolog,

Norweski Związek Myśliwych i Wędkarzy, Norwegia

*Niniejszy dokument nie zostanie rozdany podczas posiedzenia. Proszę zabrać ze sobą niniejszy egzemplarz.
Ce document ne sera plus distribué en réunion. Prière de vous munir de cet exemplaire.*

*Tłumaczenie sfinansowane ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej*

*Nieniejsze tłumaczenie zostało wykonane na zlecenie Generalnej Dyrekcji Ochrony
Środowiska i nie jest oficjalnym tłumaczeniem Rady Europy.*

Dokument opublikowany za zgodą Sekretariatu Konwencji Berneńskiej.

Spis treści

1.	Wprowadzenie	6
1.1.	Zarys	6
1.2.	Terminy i pojęcia	7
1.3.	Zakres	8
1.4.	Cel	9
1.5.	Założenia.....	9
1.6.	Postanowienia	9
1.6.1.	Zrównoważone łowiectwo	9
1.6.2.	Turystyka myśliwska	9
1.6.3.	Normy dla myśliwych europejskich.....	10
2.	KONTEKST.....	10
2.1.	Zrównoważone łowiectwo	10
2.1.1.	Umowy międzynarodowe dotyczące zrównoważonego użytkowania zasobów dzikiej zwierzyny.....	10
2.1.2.	Kontekst europejski.....	12
2.1.3.	Zrównoważone łowiectwo w Europie	12
2.1.4.	Inicjatywa na rzecz dużych drapieżników.....	15
2.2.	Turystyka myśliwska.....	16
2.2.1.	Europejska turystyka myśliwska.....	17
2.2.2.	Międzynarodowe przepisy w sprawie handlu dziką fauną i florą	17
2.2.3.	Zrównoważona turystyka myśliwska.....	18
2.3.	Normy dla myśliwych europejskich.....	19
2.3.1.	Polityka europejska dotycząca norm dla myśliwych	19
2.4.	Wnioski	20
3.	EUROPEJSKA KARTA ŁOWIECTWA I RÓŻNORODNOŚCI BIOLOGICZNEJ.....	20

3.1. Zasada 1: Wspierać wielo-poziomowe zarządzanie, które maksymalizuje korzyści dla ochrony i społeczeństwa	20
3.1.1. Uzasadnienie:	20
3.1.2. Wskazówki:.....	21
3.2. Zasada 2: Zapewnić, by regulacje były zrozumiałe i respektowane	21
3.2.1. Uzasadnienie:	21
3.2.2. Wskazówki:.....	21
3.3. Zasada 3: Zapewnić, by pozyskanie było zrównoważone pod względem ekologicznym	22
3.3.1. Uzasadnienie:	22
3.3.2. Wskazówki:.....	22
3.4. Zasada 4: Utrzymać dzikie populacje rodzimych gatunków o adaptacyjnych pulach genowych	24
3.4.1. Uzasadnienie:	24
3.4.2. Wskazówki:.....	24
3.5. Zasada 5: Utrzymać środowiska produkujące zdrowe i silne populacje gatunków łownych	25
3.5.1. Uzasadnienie:	25
3.5.2. Wskazówki:.....	25
3.6. Zasada 6: Zachęcać do stosowania bodźców ekonomicznych na rzecz ochrony	25
3.6.1. Uzasadnienie:	25
3.6.2. Wskazówki:.....	26
3.7. Zasada 7: Zapewnić, by dziczyzna została odpowiednio zużytkowana z wykluczeniem marnotrawstwa	26
3.7.1. Uzasadnienie:	26
3.7.2. Wskazówki:.....	26
3.8. Zasada 8: Udzielić władzy miejscowym zainteresowanym stronom i uczynić ich odpowiedzialnymi	27
3.8.1. Uzasadnienie:	27
3.8.2. Wskazówki:.....	27

3.9.	Zasada 9: Umiejętności i odpowiedzialność są pożądane wśród użytkowników zasobów dzikiej przyrody	28
3.9.1.	Uzasadnienie:	28
3.9.2.	Wskazówki:.....	28
3.10.	Zasada 10: Minimalizować możliwe do uniknięcia cierpienia zwierząt	29
3.10.1.	Uzasadnienie:	29
3.10.2.	Wskazówki:.....	29
3.11.	Zasada 11: Zachęcać do współpracy między wszystkimi zainteresowanymi stronami w zakresie gospodarki gatunkami łownymi, gatunkami towarzyszącymi i ich siedliskami.....	30
3.11.1.	Uzasadnienie:	30
3.11.2.	Wskazówki:.....	30
3.12.	Zasada 12: Pracować na rzecz społecznej akceptacji zrównoważonego użytkowania konsumpcyjnego jako narzędzia ochrony	31
3.12.1.	Uzasadnienie:	31
3.12.2.	Wskazówki:.....	31
4.	ZAŁĄCZNIKI	32
4.1	Załącznik 1. Zasady i wytyczne z Addis Ababa dotyczące zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej.....	32
4.2	Załącznik 2. Zasady podejścia ekosystemowego z Malawi.....	34
4.3	Załącznik 3. Związek pomiędzy Kartą Łowiectwa a AAPG/Zasadami z Malawi	35

1. Wprowadzenie

1.1. Zarys

23 listopada 2004 r. w Warszawie (Polska) Stały Komitet Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy przyjął zalecenie 1689 (2004)¹ dotyczące Myślistwa i Równowagi Środowiskowej Europy. W dokumencie tym znalazło się m.in. zalecenie, aby Komitet Ministrów (*Committee of Ministers*, KM) Rady Europy (*Council of Europe*, RE) „opracował Europejską Kartę Łowiectwa, jako przewodnik podający wspólne zasady i dobre praktyki dla łowiectwa, a zwłaszcza dla organizacji turystyki myśliwskiej na kontynencie”². Biuro Stałego Komitetu Konwencji o Ochronie Gatunków Dzikiej Flory i Fauny Europejskiej oraz ich Siedlisk (Konwencji Berneńskiej) (*Bureau of the Standing Committee of the Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats*) przyjęło opinię podczas posiedzenia w dniu 8 kwietnia 2005 r.³. W opinii tej Biuro przychylnie odniosło się do zalecenia, stwierdzając, że „właściwie zarządzane łowiectwo może przyczynić się do utrzymania i poprawy stanu wielu stref o znaczeniu ekologicznym w Europie”. Biuro odniosło się również przychylnie do „pomysłu przygotowania, we współpracy z zainteresowanymi stronami, Europejskiej Karty Łowiectwa dotyczącej wszystkich ważnych aspektów łowiectwa i ochrony dzikiej fauny i flory”. W tym celu Biuro zaleciło, aby „Zastępcy zwrócili się do Stałego Komitetu Konwencji Berneńskiej (*Standing Committee*, SK) z prośbą o rozważenie przygotowania, we współpracy z zainteresowanymi stronami, Europejskiej Karty Łowiectwa dotyczącej wszystkich ważnych aspektów łowiectwa i ochrony dzikiej fauny i flory”.

Zastępcy omówili tę kwestię podczas 909. posiedzenia, przedstawili ją swoim rządów oraz SK w celu uzyskania ewentualnych komentarzy, a także zwrócili się do Grupy Sprawozdawczej ds. Edukacji, Kultury, Sportu, Młodzieży i Środowiska (*Rapporteur Group on Education, Culture, Sport, Youth and Environment*, GR-C) z prośbą o przygotowanie odpowiedzi⁴. KM poinformował Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy o fakcie, że Biuro Konwencji Berneńskiej poparło plan przygotowania, we współpracy z zainteresowanymi stronami, takiej Karty dotyczącej wszystkich ważnych aspektów łowiectwa i ochrony dzikiej fauny i flory. Biuro wydało decyzję o uwzględnieniu projektu w agendzie kolejnego posiedzenia SK i, z zastrzeżeniem swojej zgody, w programie prac na 2006 r. Zgodnie z powyższym zaleceniem, SK wyznaczył Grupę Roboczą (*Working Group*, GR) składającą się ze specjalistów oraz przedstawicieli organizacji pozarządowych (NGO) i rządów państw członkowskich, mającą na celu przygotowanie Europejskiej Karty Łowiectwa i Różnorodności Biologicznej w listopadzie 2005 r. Wyżej wymieniona Karta została przygotowana w wyniku procesu, w którym aktywnie uczestniczyła GR, w oparciu o wkład zakontraktowanych konsultantów. W procesie tym uczestniczyła również Międzynarodowa Unia Ochrony Przyrody i jej Zasobów/ Komisja Gatunków Zagrożonych – Europejska Grupa Specjalistyczna ds. Zrównoważonego Użytkowania (*World Conservation Union/Species Survival Commission - European Sustainable Use Specialist Group*, IUCN/SSC-ESUSG), Federacja Stowarzyszeń na Rzecz Łowiectwa i Ochrony Przyrody

¹ <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ta04/EREC1689.htm>

² ust. 6.i.

³

["http://www.coe.int/t/e/cultural_cooperation/environment/nature_and_biological_diversity/nature_protection/sc2_5_tpsvs03erev.pdf?L=E"](http://www.coe.int/t/e/cultural_cooperation/environment/nature_and_biological_diversity/nature_protection/sc2_5_tpsvs03erev.pdf?L=E)

⁴ [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/AS\(2005\)Rec1689&Sector=secCM&Language=lanEnglish&Ver=final](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/AS(2005)Rec1689&Sector=secCM&Language=lanEnglish&Ver=final)

(*Federation of Association for Hunting and Conservation of the European Union, FACE*) oraz Międzynarodowa Rada Ochrony Ziwerzyny Łownej i Przyrody (*International Council for Game and Wildlife Conservation, CIC*).

1.2. Terminy i pojęcia

Zwierzyna łowna: Do gatunków łownych należą wszystkie dzikie gatunki ptaków i ssaków lądowych, na które polowanie jest prawnie dozwolone w krajach, które podpisały Konwencję o ochronie gatunków dzikiej flory i fauny europejskiej oraz ich siedlisk (Berno, 1979).

Zarządzanie dziką fauną i florą: Zastosowanie wiedzy naukowej i lokalnej dotyczącej zarządzania populacjami dzikich zwierząt (w tym zwierzyny łownej) oraz ich siedliskami w sposób korzystny dla środowiska oraz dla społeczeństwa.

Organizatorzy turystyki myśliwskiej: Przedstawiciele lub agencje pośrednio lub bezpośrednio świadczące usługi dla turystów zainteresowanych polowaniami (usługi przewodników, ekwipunek, zakwaterowanie, możliwość polowania).

Polowanie: Pościg lub ujęcie dzikich gatunków zwierząt przy wykorzystaniu wszystkich metod zgodnych z prawem obowiązującym w państwach sygnatariuszach. Uzasadnienie takiej działalności stanowią względy konsumpcyjne (wykorzystanie mięsa, skór, futer lub trofeów), rekreacyjne lub dotyczące zarządzania populacją zwierzyny łownej.

Pod względem społeczno-ekonomicznym wyróżniamy dwie szerokie, choć niewykluczające się podkategorie polowań: „polowania stacjonarne” oraz „turystykę myśliwską”⁵.

Polowania stacjonarne: Polowania stacjonarne prowadzone są przez myśliwych na terenie ich kraju zamieszkania, najczęściej dokładnie na terenach przez nich zamieszkiwanych, gdzie posiadają uprawnienia do wykonywania polowań. Większość myśliwych jest mocno związana z terenami polowań pod względem społeczno-kulturowym. W związku z tym bardzo chętnie dzielą się swoją wiedzą na temat lokalnych tradycji i uwarunkowań na rzecz ochrony i gospodarki lokalnymi gatunkami zwierzyny łownej oraz ich siedliskami. Głównym założeniem tego rodzaju polowań są względy rekreacyjne oraz konsumpcyjne, tradycja, a także gospodarka przyrodą. Lokalni myśliwi mogą mieć wyłączne prawo do polowania na określonych terenach lub ponoszą umiarkowane opłaty za uzyskanie takiej możliwości w formie zezwoleń lub licencji. Zazwyczaj nie są im potrzebne usługi organizatorów turystyki myśliwskiej. Do tej kategorii należy większość myśliwych, chociaż wielu z nich może być również klientami turystyki myśliwskiej.

Turystyka myśliwska: Turystyka myśliwska jest domeną myśliwych, którzy mogą co jakiś czas wyjeżdżać na polowania w miejsca znacznie oddalone od domu lub własnych terenów łowieckich – często za granicę. Mogą dobrze znać miejsca docelowe oraz gatunki, na które będą polować. Stopień powiązań społeczno-kulturowych z miejscami docelowymi może być jednak różny w zależności od myśliwego. Im bardziej egzotyczne i nieznane jest miejsce polowań, tym większe mogą być bariery społeczno-kulturowe. Co więcej, chęć przeżycia

⁵ Podobna terminologia zob.: Leader-Williams, N., Sharp, R. & Wollscheid, K. (w druku) w: *Recreational Hunting, Conservation and Rural Livelihoods: Science and Practice*. The Zoological Society of London. (<http://www.uicn.org/themes/ssc/susg/docs/workshopsummary.pdf>)

przygody i przywiezienia pamiątek (np. trofeów) może stanowić większą motywację do polowań w ramach turystyki myśliwskiej niż w przypadku myśliwych bardziej związanych z terenami polowań. Może to być przyczyną, dla której turyści płacą znaczne kwoty pieniędzy pośrednikom („organizatorom turystyki myśliwskiej”) za umożliwienie i organizację doświadczeń myśliwskich.

Zrównoważone łowiectwo: użytkowanie gatunków łownych oraz ich siedlisk w taki sposób i z taką intensywnością, żeby nie prowadziło ono do zmniejszenia różnorodności biologicznej w długim okresie czasu. Dzięki temu możliwe jest zachowanie jej potencjału w stanie odpowiadającym potrzebom i aspiracjom obecnych oraz przyszłych pokoleń, a także utrzymanie statusu polowań jako akceptowanej działalności społecznej, gospodarczej i kulturowej (na podstawie definicji „zrównoważonego użytkowania” określonej w art. 2 Konwencji o różnorodności biologicznej). Zrównoważone łowiectwo może przyczyniać się do ochrony populacji dzikich gatunków oraz ich siedlisk. Co więcej, może przynosić korzyści całemu społeczeństwu.

Organy regulacyjne: Organy władzy na wszystkich szczeblach odpowiedzialne za formułowanie, wdrażanie i wprowadzanie w życie ustaw oraz strategii zarządzania dotyczących ochrony środowiska i myślistwa.

Podmioty zarządzające: Przedstawiciele prywatni i rządowi, w tym również właściciele ziemscy, odpowiedzialni za praktyczne zarządzanie populacjami dzikich gatunków zwierząt oraz ich siedliskami.

Zainteresowane strony: Wszystkie strony zainteresowane lub uczestniczące w ochronie lub zróżnicowanym użytkowaniu gatunków łownych, ich siedlisk oraz różnorodności biologicznej. Należą do nich myśliwi, właściciele ziemscy, podmioty zarządzające, ekolodzy, organy regulacyjne, naukowcy oraz inne osoby zainteresowane ochroną i użytkowaniem różnorodności biologicznej.

Różnorodność biologiczna⁶: Zróżnicowanie wszystkich żywych organizmów pochodzących, *inter alia*, z ekosystemów lądowych, morskich i innych wodnych ekosystemów oraz zespołów ekologicznych, których są one częścią. Dotyczy to różnorodności w obrębie gatunku, pomiędzy gatunkami oraz ekosystemami (art. 2 Konwencji o różnorodności biologicznej).

Ekosystem⁷: Dynamiczne zgrupowanie roślin, zwierząt, mikroorganizmów oraz ich nieożywione środowisko wspólnie tworzące jednostkę funkcjonalną.

Szlaki migracji ptaków⁸: Ustalone szlaki powietrzne migrujących gatunków ptaków.

1.3. Zakres

Niniejsza Karta dotyczy łowiectwa jako konsumpcyjnej i rekreacyjnej formy użytkowania lub zarządzania gatunkami ptaków oraz ssaków lądowych w Europie, zgodnie z zapisami Konwencji o ochronie gatunków dzikiej flory i fauny europejskiej oraz ich siedlisk (Berno, 1979).

⁶ Zgodnie z zapisami art. 2 Konwencji o różnorodności biologicznej.

⁷ Zgodnie z zapisami art. 2 Konwencji o różnorodności biologicznej.

⁸ Zob. Stroud, N., i Davidson, D. 2004. African-Eurasian Flyways: current knowledge, status, and future challenges. Global Flyways Conference 2004. 3-8 kwietnia 2004 r., Edynburg, Wielka Brytania (streszczenie) http://www.ramsar.org/mtg/mtg_flyways_edinburgh2.htm

1.4. Cel

Głównym celem Konwencji Berneńskiej jest ochrona dzikiej fauny i flory oraz siedlisk naturalnych. Myśliwi mają swój udział w realizacji tego celu poprzez regulowanie populacji gatunków łownych oraz dbanie o ich siedliska, pomoc w monitorowaniu oraz prowadzeniu badań, a także w zwiększaniu świadomości publicznej dotyczącej ochrony środowiska. W związku z tym zarówno myśliwi, jak i myślistwo odgrywają ważną rolę w ochronie różnorodności biologicznej. Niniejsza Karta przewiduje zbiór niewiążących wytycznych dla myśliwych, organizatorów turystyki myśliwskiej, organów regulacyjnych oraz podmiotów zarządzających w sprawie wspólnych zasad i dobrych praktyk dotyczących zrównoważonego łowiectwa (w tym turystyki myśliwskiej) w Europie. Powyższe zasady i wytyczne mają również na celu wsparcie w realizacji zobowiązań państw europejskich dotyczących ochrony środowiska poprzez użytkowanie elementów różnorodności biologicznej zgodnie z zapisami Konwencji o różnorodności biologicznej, a także dokumentu pt. „Zrównoważone Użytkowanie Różnorodności Biologicznej: Zasady i Wytyczne z Addis Ababa”⁹ (zob. Załącznik 1) oraz zgodnie z „Zasadami podejścia ekosystemowego z Malawi”¹⁰ (zob. Załącznik 2). Chociaż Zasady i Wytyczne określone w niniejszej Karcie dotyczą w szczególności łowiectwa, zostały opracowane w taki sposób, aby mogły znaleźć szersze zastosowanie w odniesieniu do konsumpcyjnego użytkowania różnorodności biologicznej.

1.5. Założenia

Celem niniejszej Karty jest promocja zasad i wytycznych mających zapewnić zrównoważony sposób praktykowania łowiectwa i turystyki myśliwskiej w Europie, jednocześnie zapobiegających negatywnemu oddziaływaniu na różnorodność biologiczną oraz przyczyniających się do ochrony gatunków i ich siedlisk oraz do realizacji potrzeb społeczeństwa.

1.6. Postanowienia

1.6.1. Zrównoważone łowiectwo

Karta:

- przewiduje zbiór niewiążących zasad i wytycznych dotyczących zrównoważonego łowiectwa (z użyciem broni palnej, łuków, sieł, psów myśliwskich czy ptaków drapieżnych) w kontekście ochrony różnorodności biologicznej oraz rozwoju obszarów wiejskich;
- zachęca do zaangażowania myśliwych w monitorowanie, zarządzanie oraz badania dotyczące ochrony gatunków dzikiej fauny i flory oraz ich siedlisk;
- promuje współpracę pomiędzy myśliwymi i innymi zainteresowanymi stronami w zakresie ochrony i zarządzania różnorodnością biologiczną.

1.6.2 Turystyka myśliwska

Karta:

- ma za zadanie przyczynić się do zrównoważonego charakteru turystyki myśliwskiej;

⁹ <http://www.biodiv.org/doc/publications/addis-gdl-en.pdf>

¹⁰ <http://www.biodiv.org/doc/meetings/cop/cop-04/information/cop-04-inf-09-en.pdf>

- promuje formy turystyki myśliwskiej zapewniające społecznościom lokalnym zachęty o charakterze społeczno-ekonomicznym do ochrony i zarządzania gatunkami dzikiej fauny i flory oraz ich siedliskami, a także ogólnie różnorodnością biologiczną;
- przedstawia zalecenia dla organizatorów turystyki myśliwskiej oraz myśliwych korzystających z ich usług.

1.6.3. Normy dla myśliwych europejskich

Karta:

- promuje środki zwiększające profesjonalizm i bezpieczeństwo myśliwych;
- promuje kształcenie myśliwych oraz działania informacyjne i uświadamiające;
- promuje najlepsze praktyki myśliwskie.

2. KONTEKST

W niniejszej części dokumentu przedstawiono kontekst traktatów międzynarodowych, europejskich strategii politycznych, instrumentów prawnych oraz innych inicjatyw, na podstawie których sformułowano Zasady i Wytyczne określone w niniejszej Karcie.

2.1. Zrównoważone łowiectwo

2.1.1. Umowy międzynarodowe dotyczące zrównoważonego użytkowania zasobów dzikiej zwierzyny

Prace w zakresie zrównoważonego rozwoju prowadzone w Europie należy analizować w kontekście globalnym. Pojęcie zrównoważonego rozwoju zdefiniowała w 1987 r. Światowa Komisja ds. Środowiska i Rozwoju (*World Commission on Environment and Development Conference*). Problematykę zrównoważonego rozwoju ujęto także w dokumencie Agenda 21¹¹ przyjętym podczas Szczytu Ziemi (*United Nations Conference on Environment and Development (UNCED)*) w Rio de Janeiro w Brazylii, kiedy to sporządzono również Konwencję o różnorodności biologicznej. Do celów Konwencji o różnorodności biologicznej należą ochrona i zrównoważone użytkowanie różnorodności biologicznej, a także słuszny i sprawiedliwy podział korzyści wynikających z wykorzystania zasobów genetycznych. 13 z 19 artykułów dotyczy zrównoważonego użytkowania elementów różnorodności biologicznej.

W 1995 r. Międzynarodowa Unia Ochrony Przyrody i Jej Zasobów przygotowała Inicjatywę na rzecz zrównoważonego użytkowania w celu podniesienia wiedzy na temat zrównoważonego użytkowania i jego znaczenia dla ochrony środowiska. Doprowadziło to do przyjęcia podczas Drugiego Światowego Kongresu Ochrony Przyrody w 2000 r. deklaracji politycznej, zgodnie z którą, m.in.: „Zrównoważone użytkowanie zasobów dzikiej zwierzyny stanowi ważne narzędzie ochrony przyrody, ponieważ wynikające z niego korzyści społeczno-ekonomiczne stanowią zachętę do dalszych działań w zakresie ochrony przyrody.” Również w 2000 r. Konwencją o różnorodności biologicznej rozpoczęto proces tworzenia zasad zrównoważonego użytkowania poprzez warsztaty regionalne w Mozambiku, Wietnamie i Ekwadorze w oparciu o materiały z warsztatów IUCN

¹¹ <http://www.un.org/esa/sustdev/documents/agenda21/index.htm>

zorganizowanych w 2001 r. w White Oak, Floryda. Zorganizowano warsztaty w Addis Ababa (Etiopia), po których w 2004 r. VII Konferencja Stron Konwencji o Różnorodności Biologicznej (*7th CBD Conference of the Parties (COP)*) przyjęła 14 Zasad i Wytycznych z Addis Ababa dotyczących Zrównoważonego Użytkowania Różnorodności Biologicznej (AAPG)¹² przy założeniu, że należy je postrzegać w kontekście Zasad podejścia ekosystemowego (zob. niżej). AAPG zostały również formalnie uznane przez CITES (Konwencja o międzynarodowym handlu dzikimi zwierzętami i roślinami gatunków zagrożonych wyginięciem¹³) w 2004 r. podczas XIII Konferencji Stron, a w 2006 r. zostały przyjęte przez III Spotkanie Stron Porozumienia o ochronie afrykańsko-euroazjatyckich wędrownych ptaków wodnych (*African-Eurasian Waterbird Agreement, AEW*A).

AAPG opierają się na założeniu, że możliwe jest użytkowanie różnorodności biologicznej w taki sposób, aby procesy ekologiczne, gatunki oraz zróżnicowanie genetyczne utrzymywały się na poziomie przekraczającym progi konieczne dla długiej żywotności, a wszystkie podmioty zarządzające zasobami oraz użytkujące zasoby odpowiadają za to, aby takie użytkowanie nie przekraczało określonych norm. W AAPG podkreślono konieczność utrzymania lub odbudowania różnorodności biologicznej w ekosystemach w celu zapewnienia długoterminowego zrównoważonego charakteru usług ekologicznych, od których zależy zarówno utrzymanie różnorodności biologicznej, jak i życie ludzi. W AAPG zachęca się użytkowników oraz podmioty zarządzające na wszystkich szczeblach geograficznych i instytucjonalnych do wdrażania przekrojowych zasad i wytycznych najlepiej odpowiadających sytuacji lokalnej.

Wcześniej podczas Warsztatów dotyczących podejścia ekosystemowego zorganizowanych w Malawi w 1998 r. wyróżniono 12 zasad dotyczących zarządzania różnorodnością biologiczną na poziomie ekosystemu w dążeniu do uzyskania satysfakcjonującej równowagi pomiędzy ochroną a rozwojem. „Zasady z Malawi”¹⁴ przyjęto również podczas V Konferencji Stron Konwencji o Różnorodności Biologicznej w 2000 r. (decyzja V/6)¹⁵. Zasady te przemawiają za zintegrowaną gospodarką terenami, zasobami wodnymi oraz żywymi w celu promowania ochrony oraz zrównoważonego użytkowania w jednakowy sposób, przyznając, że ludzie i ich zróżnicowane kultury stanowią integralną część ekosystemu.

Zasady z Addis Ababa i z Malawi stanowią zalecenia dotyczące:

1. powiązanego i wspierającego zarządzania na wszystkich szczeblach wraz ze zharmonizowanymi przepisami, promującego korzyści społeczne płynące z ochrony przyrody i zapobiegającego występowaniu negatywnych skutków;
2. unikania niekorzystnych skutków w ramach ekosystemów i pomiędzy nimi oraz perspektywy krótkoterminowej, zwłaszcza w przypadku nieuniknionych zmian;
3. jasnego i adaptacyjnego zarządzania bez naruszania ciągłości ochrony i użytkowania, w oparciu o interdyscyplinarne dziedziny nauki, monitorowanie oraz terminowe informacje zwrotne;
4. poparcia dla bodźców gospodarczych/kulturowych z podziałem korzyści (i kosztów), szczególnie na szczeblu lokalnym, przy jednoczesnym unikaniu marnowania zasobów;

¹² <http://www.biodiv.org/doc/publications/addis-gdl-en.pdf>

¹³ <http://www.cites.org/>

¹⁴ <http://www.cbd.int/doc/publications/ea-text-en.pdf> (zob. również Załącznik 2).

¹⁵ <http://www.cbd.int/decisions/default.asp?lg=0&dec=V/6>

5. decentralizacji zarządzania na odpowiednią skalę bioekonomiczną, zwłaszcza w celu delegowania władzy i odpowiedzialności na rzecz ludności lokalnej oraz uzyskania dostępu do jej wiedzy;
6. kształcenia, świadomości oraz włączenia podmiotów zarządzających, użytkowników zasobów oraz ogółu społeczeństwa.

Do powyższego zbioru zasad należy wszystkie 12 zasad z Malawi (M) oraz 14 zasad z Addis Ababa (A), które zostały pogrupowane według obszarów społecznych, ekologicznych i ekonomicznych: 1) społeczno-kulturowe [M1,4,5,A1,3,8], 2) ekologiczne [M3,5,8,9, A5], 3) społeczno-ekologiczne [M10-12, A4,6], 4) ekonomiczne [M1,4, A10-13], 5) biospołeczno-ekonomiczne [M2,7,11, A2,7,9] oraz 6) społeczno-kulturowe [M12, A14]. 6 zaleceń stanowiących istotę podejścia ekosystemowego oraz Zasad i Wytycznych z Addis Ababa dotyczących Zrównoważonego Użytkowania tworzy podstawy ochrony różnorodności biologicznej poprzez myślistwo i inne sposoby użytkowania zasobów dzikiej zwierzyny (zob. Załącznik 3).

2.1.2. Kontekst europejski

Konwencja Berneńska została podpisana w 1979 r. w Szwajcarii, a zaczęła obowiązywać z dniem 1 czerwca 1982 r. Założeniem konwencji jest ochrona dzikich gatunków fauny i flory w państwach będących jej sygnatariuszami przy jednoczesnym podkreśleniu konieczności współpracy w dziedzinie ochrony gatunków i ich siedlisk zagranicą, zwłaszcza gatunków zagrożonych i wrażliwych (w tym migrujących) oraz ich siedlisk. 45 Umawiających się Stron zobowiązało się do wprowadzenia odpowiednich przepisów prawa oraz środków administracyjnych w sprawie ochrony rdzennych gatunków fauny i flory oraz ich siedlisk. Konwencja Berneńska to główny traktat międzynarodowy dotyczący tego sektora w Europie, stanowiący podstawy niniejszej Karty.

W Unii Europejskiej (UE) obowiązują dwa akty prawne bezpośrednio dotyczące ochrony gatunków dzikiej zwierzyny i ich siedlisk oraz odnoszące się bezpośrednio do myślistwa w Europie. Są to: dyrektywa Rady 79/409/EWG z dnia 2 kwietnia 1979 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa¹⁶ (tzw. „dyrektywa ptasia”) oraz dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk naturalnych oraz dzikiej fauny i flory¹⁷ (tzw. „dyrektywa w sprawie siedlisk przyrodniczych” lub „dyrektywa siedliskowa”). W obu powyższych dyrektywach uwzględniono znaczenie zrównoważonego łowiectwa przy jednoczesnym określeniu ograniczeń dotyczących gatunków będących przedmiotem polowań.

2.1.3. Zrównoważone łowiectwo w Europie

Myślistwo jest jedną z najstarszych form konsumpcyjnego użytkowania odnawialnych zasobów naturalnych i zawsze stanowiło nieodłączną część kultury i tradycji europejskiej społeczności wiejskiej. Obecnie liczba myśliwych w Europie wynosi ponad 7 mln¹⁸. Ich cele są głównie rekreacyjne, konsumpcyjne lub społeczne - w zależności od regionu¹⁹. Szacuje się, że ponad 120 000

¹⁶http://ec.europa.eu/environment/nature/nature_conservation/eu_nature_legislation/birds_directive/index_en.htm

¹⁷http://ec.europa.eu/environment/nature/nature_conservation/eu_nature_legislation/habitats_directive/index_en.htm

¹⁸<http://www.face-europe.org/fs-hunting.htm>

¹⁹http://www.face-europe.org/huntingineurope/Pinet%20Studv/Pinet_studv_EN.pdf

osób w Europie jest zatrudnionych w myślistwie²⁰. Myślistwo zarządzane w sposób zrównoważony może przyczynić się do ochrony różnorodności biologicznej oraz wiejskiego stylu życia i lokalnej gospodarki. W takim kontekście myślistwo może zagwarantować zdecydowane bodźce do ochrony przyrody poprzez użytkowanie różnorodności biologicznej zgodnie z Konwencją o różnorodności biologicznej.

Ze względu na fakt, iż myślistwo niezgodne z zasadami zrównoważonego rozwoju może mieć znaczący negatywny wpływ na różnorodność biologiczną, w związku z czym jest niedopuszczalne, należy podjąć odpowiednie ustalenia w zakresie zarządzania zapewniające zrównoważony charakter łowiectwa w Europie pod względem ekologicznym, społeczno-kulturowym oraz gospodarczym. W zaleceniu 1689 (2004) Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy podkreśliło konieczność praktykowania zrównoważonego łowiectwa w Europie. Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy wyraziło szczególnie niepokój w związku ze „zmianami wprowadzonymi w ostatnich latach w krajach Europy środkowej i wschodniej dotyczącymi liberalizacji myślistwa”. Dalej czytamy: „poddana liberalizacji turystyka myśliwska zarządzana w sposób profesjonalny i naukowy może okazać się czynnikiem rozwojowym dla regionów wiejskich i górskich. Może mieć również istotne znaczenie dla turystyki wiejskiej, ekoturystyki, tworzenia miejsc pracy oraz pielęgnowania tradycji lokalnych”²¹.

Myślistwo może być uważane za formę zrównoważonego rozwoju, czyli naczelnego założenia Traktatu o UE. Głównym celem odnowionej strategii Unii Europejskiej dotyczącej trwałego rozwoju z 2006 r.²² jest „określenie i rozwój działań, dzięki którym UE będzie mogła zapewnić pokoleniom obecnym i przyszłym stały wzrost jakości życia przez tworzenie społeczności opartych na zasadach trwałego rozwoju — społeczności wydajnie gospodarujących zasobami i z nich korzystających, czerpiących z potencjału gospodarki w zakresie innowacji ekologicznych i społecznych i przez to zapewniających dobrobyt, ochronę środowiska naturalnego i spójność społeczną”. Chociaż usługi ekosystemowe mogą być w myślistwie wykorzystywane w sposób mniej intensywny i bardziej zróżnicowany niż w przypadku rolnictwa²³, istnieje konieczność zapewnienia zarówno przez lokalnych mieszkańców, jak i turystów, że wszystkie formy myślistwa są oparte na zasadach zrównoważonego rozwoju pod względem ekologicznym, gospodarczym oraz społeczno-kulturowym.

W 2001 r. Komisja Europejska (KE) rozpoczęła realizację inicjatywy na rzecz zrównoważonego łowiectwa (*Sustainable Hunting Initiative, SHI*) w ramach działań związanych z dyrektywą ptasią z zamiarem rozwoju współpracy pomiędzy naczelnymi organizacjami zajmującymi się ochroną przyrody oraz mądrym, zrównoważonym użytkowaniem dzikiego ptactwa w Europie. Zaproponowano rozważenie dziesięciu działań skierowanych ku dwóm głównym celom: 1) poprawie interpretacji prawnej i technicznej zapisów dyrektywy ptasiej dotyczących myślistwa oraz 2) rozwojowi programu działań naukowych, dotyczących ochrony przyrody oraz szkoleniowych/mających na celu podnoszenie świadomości. Obejmują one przygotowanie planów zarządzania niedostatecznie chronionymi gatunkami łownymi, a także „Karty zrównoważonego łowiectwa” w ramach dyrektywy ptasiej. Sukces tej inicjatywy zależy od zaangażowania szeregu kluczowych zainteresowanych stron, w tym KE, państw członkowskich, BirdLife International oraz Federacji

²⁰ <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ta04/EREC1689.htm>

²¹ <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ta04/EREC1689.htm>

²² <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/06/st10/st10117.en06.pdf>

²³ Kenward, R. E., & Garcia-Cidad, V. 2005. Innovative approaches to sustainable use of biodiversity and landscape in the farmed countryside. Str. 565-589 w *UNEP High-Level Pan-European Conference on Agriculture and Biodiversity*, Rada Europy, Strasburg, Francja.

Stowarzyszeń na Rzecz Łowiectwa i Ochrony Przyrody (*Federation of Associations for Hunting and Conservation, FACE*). Główne fora dla dialogu na temat realizacji zapisów dyrektywy ptasiej stanowią Komitet ds. Dostosowania do Postępu Naukowo-Technicznego Dyrektywy w sprawie Ochrony Dzikiego Ptactwa (*ORNIS Committee and its Scientific Working Group, ORNIS*) oraz jego naukowa grupa robocza (*Scientific Working Group, SWG*), w których zarówno BirdLife International, jak i FACE uczestniczą jako obserwatorzy.

Z SHI wynika szereg inicjatyw. Np. w sierpniu 2004 r. Komisja Europejska opublikowała niewiążące wytyczne w sprawie myślistwa dotyczące dyrektywy ptasiej²⁴. W drodze interpretacji zapisów dyrektywy oraz orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości, w przewodniku omówiono opinię KE w sprawie wyznaczenia sezonów polowań rekreacyjnych oraz innych kwestii dotyczących myślistwa. Pod względem prawniczym koncentruje się on przede wszystkim na gatunkach łownych wyszczególnionych w Załączniku II dyrektywy oraz w jej odpowiednich zapisach, a także na podstawach stosowania odstępstw przez państwa członkowskie. Przewodnik dotyczy nie tylko przepisów prawnych, ale obejmuje także wymiar naukowy i techniczny określony dyrektywą ptasią w odniesieniu do ochrony dzikiego ptactwa.

W październiku tego samego roku w obecności Komisarza ds. Środowiska KE została podpisana umowa dwustronna pomiędzy FACE a BirdLife International²⁵. W umowie podkreślono wyraźne zobowiązanie obu organizacji wobec dyrektywy ptasiej oraz uznanie zrównoważonego łowiectwa, a także określono obszary przyszłej współpracy. Dialog pomiędzy BirdLife a FACE stał się kluczowym elementem pracy nad prowadzeniem w Europie polowań na ptaki w sposób zgodny z zasadami zrównoważonego rozwoju. W tych ramach obie organizacje promują dialog oraz realizację umowy na szczeblu krajowym (np. obie organizacje podpisały równoznaczną umowę w Bułgarii). Organizacje te współpracują również nad stopniowym usuwaniem śrutu ołowianego z obszarów podmokłych, jednocześnie promując sieć Natura 2000 i zajmując się kwestią nielegalnych polowań. W przygotowaniu znajduje się szereg unijnych planów zarządzania niedostatecznie chronionymi gatunkami łownymi, pierwsze pięć zostało zatwierdzone przez ORNIS w październiku 2006 r.²⁶

W czerwcu 2006 r. w Atenach wdrożono kolejną inicjatywę związaną z SHI – Europejski program gromadzenia danych dotyczących pokotu ARTEMIS (*European Hunting Bag Data Collection Programme ARTEMIS*). Głównym celem banku danych ARTEMIS jest centralizacja oraz skoordynowana i spójna analiza informacji dotyczących pokotu zebranych w wielu krajach europejskich.

W 2001 r. austriacka Federalna Agencja Ochrony Środowiska wprowadziła Wytyczne dotyczące zrównoważonego łowiectwa²⁷. Na ich podstawie we wrześniu 2006 r. Grupa Robocza IUCN-SSC ESUSG ds. Zasobów Dzikich Gatunków (*Wild Species Resources Working Group, WISPER*) przygotowała projekt wytycznych dotyczących zrównoważonego łowiectwa w Europie²⁸. Wytyczne WISPER mają na celu zastosowanie międzynarodowych zasad o szerszym spektrum, dotyczących zrównoważonego użytkowania zasobów dziko żyjącej zwierzyny na szczeblu regionalnym w Europie. Dotyczą rekreacyjnych polowań na ptaki i ssaki (za pomocą broni palnej,

²⁴ Wytyczne w sprawie myślistwa w ramach dyrektywy Rady 79/409/EWG w sprawie ochrony dzikiego ptactwa

²⁵ http://www.birdlife.org/news/news/2004/11/face_agreement.pdf

²⁶ http://ec.europa.eu/environment/nature/nature_conservation/focus_wild_birds/species_birds_directive/index_en.htm

²⁷ www.biodiv.at/chm/jagd

²⁸ http://www.iucn.org/themes/ssc/susg/docs/WISPERguidelines210906_1.pdf

łuków, sideł, psów myśliwskich czy ptaków drapieżnych). Są również stosowane w innych sytuacjach, w tym w kontekście polowań na własny użytek czy zbiorów handlowych.

Właściciele ziemscy stanowią ważną grupę zainteresowanych stron w kontekście zarządzania myślistwem oraz ochroną różnorodności biologicznej. Europejska Organizacja Właścicieli Ziemskich (ELO, *the European Landowners Organisation*) jest jedną z organizacji odpowiedzialnych za Inicjatywę pilotażową dotyczącą gatunków dzikiej fauny i flory (*Pilot Wildlife Estates Initiative, PWEI*²⁹). Celem PWEI jest ustanowienie w ramach polityki zrównoważonego rozwoju 1) prostych zasad dobrego zarządzania gatunkami dzikiej fauny i flory oraz ich ochrony w całej Europie, które będą mogły być dostosowane do różnych sposobów myślistwa w poszczególnych regionach UE oraz 2) sieci dobrze zarządzanych przykładowych zasobów. Powyższa inicjatywa opiera się na koncepcji wyróżniania przykładowych zasobów do analizy w celu określenia kryteriów i wskaźników, na podstawie których będzie można stworzyć „etykię”.

2.1.4. Inicjatywa na rzecz dużych drapieżników

Myślistwo jest również uważane za ważne i niezbędne narzędzie ochrony i zarządzania dużymi drapieżnikami w Europie. Grupa najważniejszych organizacji należących do Inicjatywy na rzecz dużych drapieżników (*Large Carnivore Initiative, LCIE*) złożyła dokument przedstawiający stanowisko w sprawie myślistwa oraz kontroli śmiertelności dużych drapieżników do SK w 2002 r. (T-PVS/Inf (2002) 28)³⁰. LCIE doprowadziła także do powstania planów działań w ramach Konwencji Berneńskiej w odniesieniu do pięciu gatunków dużych drapieżników. Według LCIE polowanie na duże drapieżniki jest dopuszczalne pod pewnymi warunkami i może przynosić korzyści oraz współgrać z ochroną tych gatunków.

Najważniejszym z warunków określonych w stanowisku LCIE oraz w jej planach działań dotyczących danych gatunków jest konieczność opracowania kompleksowego planu zarządzania dla każdego z gatunków. W celu zapewnienia zrównoważonego charakteru łowiectwa należy na nie zezwolić tylko w przypadku, gdy populacja danego gatunku jest trwała pod względem demograficznym oraz gdy odpowiednio przeanalizowano jego organizację społeczną. W planach zarządzania należy uwzględnić cele dotyczące minimalnych rozmiarów populacji, a także plan monitorowania wyznaczonych celów poprzez aktywne gromadzenie danych biologicznych.

LCIE popiera zarządzanie populacją w kontekście transgranicznym za pośrednictwem m.in. zróżnicowania geograficznego (podziału na strefy geograficzne), jeżeli zajdzie taka potrzeba. Zarządzanie zróżnicowane pod względem geograficznym opiera się na różnorodnym wykorzystaniu narzędzi zarządzania na poszczególnych obszarach, dzięki czemu gatunki są objęte większą lub mniejszą ochroną w jednostkach zarządzania w zależności od określonych kryteriów (tj. główne cele populacji, poziom skonfliktowania z mieszkańcami, itd.). Sytuacja skrajna ma miejsce w przypadku zastosowania całkowitej ochrony dużych drapieżników na niektórych obszarach oraz ich całkowitego wykluczenia z innych obszarów. W wielu przypadkach można jednak zastosować bardziej zaawansowane podejście, zgodnie z którym jednostki zarządzania posiadają zróżnicowane cele populacji oraz systemy zarządzania. W takim kontekście myślistwo może stanowić narzędzie regulowania populacji w odniesieniu do wcześniej określonych celów zarządzania.

²⁹ http://www.elo.org/assets/documents/files/Sustainable_Hunting.pdf

³⁰ <http://www.lcie.org/Docs/LCIE%20IUCN/C0E%20LCIE%20position%20statement%20on%20LC%20hunting%202002.pdf>

Według LCIE sposoby myślistwa muszą być zgodne z międzynarodowymi, krajowymi lub regionalnymi przepisami prawa, a zabijanie zwierząt powinno odbywać się w sposób humanitarny. LCIE podkreśla również konieczność wprowadzenia odpowiednich szkoleń dla myśliwych polujących na duże drapieżniki. W Norwegii grupa doradcza składająca się z zainteresowanych stron i badaczy przedstawiła sprawozdanie, które miało wpływ na kształtowanie polityki dotyczącej dużych drapieżników w tym kraju³¹. Powyższe sprawozdanie zawiera wiele zasad popieranych przez LCIE przy jednoczesnym podkreśleniu konieczności zaangażowania lokalnych myśliwych w zarządzanie populacjami dużych drapieżników w tym kraju.

2.2. Turystyka myśliwska

W Europie polują nie tylko myśliwi mieszkający w danym kraju, ale także przyjeżdżający z zagranicy. Turyści są zazwyczaj skłonni do zapłacenia większej ceny za tego rodzaju doświadczenia niż myśliwi miejscowi oraz do wykupienia usług organizatora turystyki myśliwskiej (przewodnika lub osoby zapewniającej ekwipunek). W każdym przypadku taka działalność stanowi formę turystyki przyrodniczej, przez co jest częścią szeroko pojętego rynku turystycznego. Światowa Organizacja Turystyki Narodów Zjednoczonych definiuje turystów jako osoby, które „podróżują do miejsc lub przebywają w miejscach poza ich normalnym otoczeniem nie dłużej niż przez jeden rok z rzędu w celu wypoczynku, w podróży służbowej lub w innych celach niezwiązanych z wykonywaniem działalności, za którą ta osoba otrzymuje wynagrodzenie w odwiedzanym miejscu”³². W programie Konwencji o różnorodności biologicznej dotyczącej różnorodności biologicznej i rozwoju turystyki zauważono, że prawidłowo uregulowana turystyka myśliwska może być niekiedy porównywana do ekoturystyki. W związku z koniecznością regulacji Konwencja o różnorodności biologicznej sugeruje opracowanie standardów w ramach podejścia dostosowanego do warunków regionalnych.³³

Turystyka myśliwska może być postrzegana jako podkategoria zarówno myślistwa, jak i turystyki. Może zapewniać ważne korzyści gospodarcze dla obszarów wiejskich, poza wartościami ekologicznymi oraz społeczno-kulturowymi, zgodnie z rezolucją Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy nr 882 (1987) w sprawie „znaczenia polowań dla europejskich regionów wiejskich”³⁴. Międzynarodowa Rada Ochrony Ziwerzyny Łownej i Przyrody (CIC) zauważa, że od kiedy powyższy rodzaj myślistwa jest uważany za formę turystyki³⁵, oddziałuje na nie szereg czynników rynkowych. Chociaż polowania mogą być głównym celem wyjazdu turystycznego, to uwzględnia on jednak także inne elementy, w tym transport oraz mobilność o zasięgu krajowym, zakwaterowanie i wyżywienie, usługi i towary, a także inne formy działalności w miejscu docelowym³⁶.

³¹ http://www.nina.no/archive/nina/PPPBasePdf/temahefte/2003/25_eng.pdf

³² <http://www.unwto.org/>

³³ Wollscheid, K. 2005. Multilateral environmental agreements and the future of hunting. W: M.M.R. Freeman, R.J. Hudson i L.Foote (red.), Conservation Hunting: People and Wildlife in Canada's North. Canadian Circumpolar Institute Press, Occasional Publication 56, Edmonton, s. 57-64.

³⁴ <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta87/ERES882.htm>

³⁵ http://www.cic-wildlife.org/uploads/media/Strasdas_Tourismus_in_der_Technisch_in_Technicat_Co-operation_1999_eng.pdf

³⁶ Sharp, R. & Wollscheid, K. (w druku) Recreational Hunting -an Overview: what it consists of and who does it. W: Recreational Hunting, Conservation and Rural Livelihoods: Science and Practice, IUCN.

2.2.1. Europejska turystyka myśliwska

Zgodnie z zapisami sprawozdania opublikowanego w 2002 r. przez sieć TRAFFIC w sprawie polowania dla zdobycia trofeum oraz ochrony przyrody w Euroazji³⁷ aż 20-30% europejskich myśliwych (zarówno z krajów UE, jak i z Norwegii i Szwajcarii) może od czasu do czasu wyjeżdżać na zagraniczne polowania. Jest to grupa ok. 1,3 mln europejskich myśliwych, których niewielka część wyjeżdżała na polowania organizowane za granicą w danym roku. Kraje, w których odnotowuje się największy popyt na tego rodzaju usługi to Niemcy, Austria, Dania, Kraje Beneluksu, Włochy oraz Hiszpania. Do najpopularniejszych krajów docelowych turystyki myśliwskiej należą Węgry, Polska i inne kraje Europy Wschodniej. Atrakcyjnym miejscem wyjazdów dla myśliwych z Europy jest również Skandynawia; co ciekawe, wielu Skandynawów również poluje za granicą. Według danych szacunkowych sieci TRAFFIC ok. 1/3 całkowitych wydatków europejskich klientów turystyki myśliwskiej, czyli ok. 40-50 mln EUR rocznie, pozostaje w krajach docelowych.

2.2.2. Międzynarodowe przepisy w sprawie handlu dziką fauną i florą

Ze względu na fakt, iż myśliwi przywożą do swoich państw pamiątki lub trofea z polowań, działalność ta jest bezpośrednio monitorowana i regulowana przepisami prawa międzynarodowego. CITES powstała z konieczności zapewnienia, że międzynarodowy handel gatunkami dzikiej flory i fauny podlega odpowiednim przepisom prawa i nie zagraża przetrwaniu tych gatunków. Wprowadzono ją w 1973 r. podczas posiedzenia przedstawicieli 80 krajów w Waszyngtonie (USA). Obecnie konwencja ma ponad 170 państw sygnatariuszy i dotyczy ok. 30 000 gatunków zwierząt i roślin na całym świecie. Państwa sygnatariusze (Strony) są prawnie zobowiązane do wdrożenia ram CITES poprzez dostosowanie do nich swoich krajowych przepisów ustawowych i wykonawczych.

W Załącznikach I, II i III do CITES znajduje się wykaz gatunków otoczonych różnym stopniem i rodzajem ochrony przed nadmierną eksploatacją. Załącznik I dotyczy zakazu handlu międzynarodowego najbardziej zagrożonymi gatunkami, z wyłączeniem przypadków, kiedy cel importu jest inny niż handlowy, np. do badań naukowych. W Załączniku II znajduje się wykaz gatunków, które nie są obecnie zagrożone wyginięciem, ale w przypadku braku ścisłej kontroli handlu mogą otrzymać taki status. Załącznik ten obejmuje także tzw. „gatunki podobne”, tzn. gatunki, których okazy wyglądają jak gatunki wymienione jako chronione. Załącznik III to wykaz gatunków wymienionych na prośbę Strony, która już zajmuje się regulacją handlu tymi gatunkami i liczy na współpracę ze strony innych krajów w celu zapobiegania eksploatacji niezgodnej z prawem lub z zasadami zrównoważonego rozwoju.

Rozporządzenie w sprawie handlu dziką fauną i florą (Rozporządzenie Rady (WE) nr 338/97³⁸) bezpośrednio przenosi zapisy CITES do ustawodawstwa UE. Pod wieloma względami powyższe rozporządzenie jest bardziej rygorystyczne niż CITES³⁹, np. Załącznik A obejmuje zakaz handlu gatunkami niewymienionymi w CITES (np. kilkoma gatunkami dużych drapieżników

³⁷ Hofer, D. (2002) *The Lion's Share of the Hunt. Trophy Hunting and Conservation-A review of the legal Eurasian tourist hunting market and trophy trade under CITES*. TRAFFIC Europe. www.traffic.org/content/546.pdf

³⁸ Zob. http://ec.europa.eu/environment/cites/legislation_en.htm

³⁹ Theile, S., Steiner, A. i Kecse-Nagy, K. (2004). *Expanding borders: New challenges for wildlife trade controls in the European Union*. TRAFFIC Europe, Bruksela, Belgia.

istotnymi dla myśliwych⁴⁰ oraz wszystkimi gatunkami ptaków drapieżnych). Do rozporządzenia dodano również Załącznik D określający gatunki, których import jest monitorowany.

2.2.3. Zrównoważona turystyka myśliwska

CIC rozpoczęła światowy program mający na celu opracowanie zasad oraz zdefiniowanie wskaźników zrównoważonej turystyki myśliwskiej zgodnie z koncepcją zrównoważonego rozwoju⁴¹. Zrównoważona turystyka myśliwska „ma swój wkład w ochronę gatunków dzikiej fauny i flory oraz ich siedlisk, wpływa korzystnie na lokalne zarobki oraz zabezpiecza myślistwo”. Celem zrównoważonej turystyki myśliwskiej, opartej na szerokim podejściu z uwzględnieniem zainteresowanych stron, jest zapewnienie zbioru praktycznych zasad, wytycznych oraz kryteriów przekładających AAPG na potrzeby sektora turystyki myśliwskiej na szczeblu regionalnym, krajowym i międzynarodowym. Pierwszymi obszarami objętymi projektem w celu sprawdzenia możliwości zastosowania powyższych zasad i opracowania kryteriów i wskaźników są RPA, Azja Środkowa i Skandynawia.

Podczas konferencji ministerialnej „Środowisko dla Europy”, która odbyła się w Lucernie w 1993 r., zaapelowano do Rady Europy o promocję turystyki ekologicznej. We wrześniu 1994 r. KM przyjął zalecenie nr R(94) w sprawie ogólnej polityki rozwoju zrównoważonej i przyjaznej dla środowiska turystyki⁴². Powyższe zalecenie obejmowało zasady zrównoważonego rozwoju określone w Deklaracji z Rio w sprawie środowiska i rozwoju⁴³ z 1992 r. i ustanowiło zasady dla instytucji zarządzających zapewniające zrównoważony charakter turystyki w Europie. W 2003 r. Komisja Europejska określiła podstawowe kierunki zrównoważonej turystyki europejskiej⁴⁴, co doprowadziło do powstania Grupy ds. zrównoważonego rozwoju turystyki (*Tourism Sustainability Group*, TSG) w 2004 r. W lutym 2007 r. TSG przygotowała sprawozdanie, w którym naszkicowano plan działania mającego na celu zapewnienie zrównoważonego rozwoju turystyki w Europie⁴⁵.

Odpowiednio zarządzana turystyka myśliwska może stanowić zachętę dla lokalnych społeczności do ochrony gatunków dzikiej fauny i flory oraz ich siedlisk. Prowadzona w sposób niewłaściwy może mieć jednak negatywny wpływ na dziką florę i faunę – zarówno bezpośrednio, jak i pośrednio, szczególnie przy niewielkim wsparciu ze strony społeczności lokalnych lub niedużych bezpośrednich korzyściach dla nich⁴⁶. W niektórych przypadkach mogą wystąpić bezpośrednie konflikty pomiędzy lokalnymi myśliwymi a myśliwymi przyjezdnymi. Dlatego bardzo ważne jest, aby turystyka myśliwska, jako specjalistyczna forma myślistwa i turystyki, miała zrównoważony charakter pod względem ekologicznym, gospodarczym i społecznym. Sprawozdanie sieci TRAFFIC zawiera szczegółowe zalecenia dotyczące połączenia turystyki myśliwskiej z euroazjatyckimi inicjatywami w zakresie ochrony. Zwrócono uwagę na indywidualne podejście do każdego przypadku w celu badania kryteriów koniecznych do optymalizacji korzyści dla ochrony przyrody oraz zapewnienia zrównoważonego rozwoju. Dodatkowo zaproponowano zbadanie dróg do skutecznego marketingu myślistwa ukierunkowanego na ochronę przyrody. Zachęcono do dialogu pomiędzy poszczególnymi

⁴⁰ Kecse-Nagy, K., Papp, D. Knapp, A., von Meibom, S. (2006). Wildlife trade in Central and Eastern Europe. A review of CITES implementation in 15 countries. Raport TRAFFIC Europe, Budapeszt, Węgry

⁴¹ <http://www.cic-wildlife.org/index.php?id=176>

⁴² <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?Command=com.instranet.CmdBlobGet&DocId=513072&SecMode=1&Admin=0&Usage=4&InstranetImage=43334>

⁴³ <http://www.un.org/documents/ga/conf151/aconf15126-1annex1>

⁴⁴ COM(2003) 716

⁴⁵ http://ec.europa.eu/enterprise/services/tourism/doc/tsg/TSG_Final_Report.pdf

⁴⁶ <http://www.traffic.org/content/546.pdf>

zainteresowanymi stronami zaangażowanymi w turystykę myśliwską w celu promocji ochrony przyrody. W sprawozdaniu zwrócono również uwagę na fakt, że proces certyfikacji może stanowić skuteczny długoterminowy instrument służący do ograniczenia niedopuszczalnych praktyk poprzez promocję wykwalifikowanych organizatorów turystyki myśliwskiej.

2.3. Normy dla myśliwych europejskich

Myślistwo może mieć pozytywny wpływ na ochronę różnorodności biologicznej tylko wtedy, gdy będzie postrzegane przez społeczeństwo jako zgodne z zasadami zrównoważonego rozwoju pod względem ekologicznym, gospodarczym oraz społeczno-kulturowym. Normy dla myśliwych europejskich muszą odzwierciedlać oczekiwania większej grupy społeczeństwa na wszystkich szczeblach – lokalnym, regionalnym, krajowym oraz międzynarodowym. Normy te muszą spełniać szczególny warunek zrównoważonego rozwoju społeczno-kulturowego, według którego społeczeństwo powinno postrzegać myśliwych jako osoby profesjonalne i sumienne. Profesjonalni myśliwi muszą wykazać się bezpieczną i właściwą obsługą narzędzi w odniesieniu do bezpieczeństwa publicznego oraz etyką polowań na zwierzynę łowną. Myśliwi muszą znać i przestrzegać przepisy dotyczące polowań na zwierzynę łowną, a także prawa i obowiązki innych zainteresowanych stron z obszarów wiejskich. Co więcej, profesjonalny myśliwy posiada podstawową wiedzę na temat biologii zwierzyny łownej i rozpoznawania gatunków; wie także, jak zabić zwierzę ograniczając jego cierpienie do minimum. Jako osoby zarządzające zasobami dzikiej fauny i flory, myśliwi powinni posiadać również podstawową wiedzę na temat zasad i technik zarządzania gatunkami zwierzyny łownej oraz ich siedliskami. Sumienny myśliwy ma świadomość potencjalnego oddziaływania myślistwa na dziką faunę i florę i stara się stosować metody polowań zrównoważone pod względem biologicznym i społecznym. Co więcej, myśliwi powinni przestrzegać obowiązku dochowania należytej staranności wobec gatunków dzikiej fauny i flory oraz ich siedlisk, a także w miarę możliwości nawiązywać partnerstwa z innymi zainteresowanymi stronami zaangażowanymi w ochronę przyrody. Myśliwi powinni także współpracować ze sobą nad poprawą metod zapewniających zminimalizowanie możliwego do uniknięcia cierpienia zwierząt. Duże znaczenie ma również dialog pomiędzy myśliwymi a innymi zainteresowanymi stronami zaangażowanymi w ochronę przyrody w sprawie wzajemnej działalności, zapewniający obopólny szacunek i zrozumienie.

2.3.1. Polityka europejska dotycząca norm dla myśliwych

Temat profesjonalizmu myśliwych został po raz pierwszy poruszony ponad dwadzieścia lat temu przez KM w zaleceniu nr R(85)17⁴⁷. W dokumencie tym uznano znaczenie myślistwa jako narzędzia zarządzania dziką fauną i florą „pod warunkiem, że respektuje ono potrzeby ekologiczne gatunków oraz spełnia wymogi dotyczące równowagi biologicznej”. Zgodnie z zapisami powyższego dokumentu niektóre praktyki mogą mieć szkodliwe oddziaływanie, w związku z czym konieczne jest szkolenie myśliwych w celu „zwiększenia ich świadomości obowiązków wobec dziedzictwa naturalnego”. W powyższym zaleceniu zaapelowano do władz państw członkowskich o rozważenie nałożenia na myśliwych obowiązku zdania egzaminu przed uzyskaniem pozwolenia na polowanie, jednocześnie przedstawiając zakres takiego egzaminu. Zachęcono również państwa członkowskie do współpracy z odpowiednimi organizacjami w zakresie kształcenia i szkolenia myśliwych oraz do opracowania kodeksu postępowania myśliwych w oparciu o ustalone zalecenia.

⁴⁷<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?Command=com.instranet.CmdBlobGet&DocId=687208&SecM ode=1&Admin=0&Usage=4&IntranetImage=45259>

Kraje europejskie zazwyczaj dysponują programem kształcenia i szkolenia myśliwych, często w ramach współpracy pomiędzy władzami rządowymi a organizacjami myśliwskimi na szczeblu krajowym i regionalnym. Wymagania różnią się w zależności od kraju i bywają bardzo rygorystyczne. Niektóre kraje, w tym określone państwa członkowskie UE, nie wymagają jednak formalnych szkoleń ani egzaminów. Podsumowanie dotyczące Europy mogłoby okazać się przydatne w celu uzyskania lepszego obrazu co do tego, w jakim stopniu wymaga się od myśliwych spełnienia oficjalnych standardów dotyczących umiejętności i postępowania, oraz jakie rzeczywiste efekty zostały osiągnięte.

Dodatkowo wiele krajowych organizacji myśliwskich (np. Francuski Związek Myśliwych⁴⁸, Centralna Łowiecka Organizacja w Finlandii⁴⁹ oraz Nordycki Kongres Łowiecki⁵⁰) opracowało kodeksy lub zasady etycznego postępowania podobne do tych określonych w zaleceniu KM nr R(85)17. Celem powyższych zasad postępowania jest rozwój etyki łowieckiej jako formy samoregulacji innej niż ustawodawstwo. Koncentrują się one na odpowiedzialności myśliwego wobec dzikiej fauny i flory, a także wobec innych użytkowników przyrody, jednocześnie zachęcając do aktywnego uczestnictwa w zarządzaniu populacjami gatunków i ich siedliskami oraz w ich ochronie. Mają również za zadanie rozwijać świadomość obowiązków i odpowiedzialności myśliwych w stosunku do innych członków społeczeństwa, a także podkreślać konieczność opracowania wysokich norm postępowania szanowanych przez osoby nieuczestniczące w polowaniach. W rzeczywistości tego rodzaju kodeksy postępowania przyjmują formę wytycznych w zakresie zrównoważonego rozwoju myślistwa poprzez uzyskanie akceptacji społecznej.

2.4. Wnioski

Obecne koncepcje polityczne i zasady obowiązujące w Europie i na świecie odnoszą się do wielu zasad dotyczących łowiectwa w Europie. Zrównoważone użytkowanie jest uznawane na szczeblu międzynarodowym za istotne narzędzie zarządzania i ochrony różnorodności biologicznej. W związku z tym myślistwo musi być organizowane zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju pod względem ekologicznym, gospodarczym i społeczno-kulturowym, aby zapewnić jego długą żywotność. W kolejnym rozdziale przedstawiono zasady i wskazówki dotyczące zrównoważonego łowiectwa w kontekście zarządzania i ochrony różnorodności biologicznej. Mają one charakter pomocniczy, a nie normatywny.

3. EUROPEJSKA KARTA ŁOWIECTWA I RÓŻNORODNOŚCI BIOLOGICZNEJ

3.1. Zasada 1: Wspierać wielo-poziomowe zarządzanie, które maksymalizuje korzyści dla ochrony i społeczeństwa

3.1.1. Uzasadnienie:

Decyzje ludzi zmieniające sposób użytkowania gruntów i wpływające na zwierzęta znajdują się pod wpływem bodźców administracyjnych i finansowych pochodzących z kilku poziomów zarządzania, a także pod wpływem czynników kulturowych i społecznych. Polityka dotycząca tych czynników powinna być ustanawiana na najbardziej właściwym szczeblu geograficznym i powinna

⁴⁸ Charte des Chasseurs de France, La Fédération nationale des chasseurs (2002)

⁴⁹ http://onet.tehonetti.fi/riista3/onet/data/attachments/iag0604_Eettiset.pdf

⁵⁰ Kodeks postępowania (przyjęty w 1972 r. przez Nordycki Kongres Łowiecki)

być elastyczna, by uwzględniać zarówno zróżnicowane warunki biologiczne, gospodarcze i społeczne, jak i dostosowaną do nich gospodarkę. Postępujące ujednocianie kultury i rynków powoduje określone zmiany w sterowaniu lokalnym użytkowaniem gruntów i zasobami żywej przyrody w kierunku zachowania zróżnicowanych warunków ekologicznych

3.1.2. Wskazówki:

Ochrona zostanie wzmocniona, jeśli

3.1.2.1. Organy regulacyjne i podmioty zarządzające:

- a) wezmą pod uwagę międzynarodowy, krajowy, regionalny i lokalny stan ochrony fauny i flory;
- b) dla uzyskania maksymalnej elastyczności zachęcą do stworzenia polityki i struktur zmniejszających konflikty i zapewniających synergię pomiędzy myślistwem a innymi względami dotyczącymi ochrony, będą wynagradzać najlepsze praktyki (np. subsydiami lub przywilejami) oraz eliminować złe praktyki;
- c) zapewnią, że polityka i struktury uwzględniają lokalne potrzeby kulturalne (np. wielokrotnego użytkowania) oraz warunki ekologiczne i politykę wyższego poziomu zarządzania;
- d) dokonają przeglądu zarządzeń i innych zachęt szkodliwych dla ochrony różnorodności biologicznej i je usuną, zneutralizują lub zrównoważą.

- oraz

3.1.2.2. Myśliwi i organizatorzy turystyki myśliwskiej:

- a) pomogą władzom wszystkich szczebli w opracowaniu i promowaniu zachęt do ochrony różnorodności biologicznej w drodze zrównoważonego użytkowania;
- b) na wszystkich szczeblach będą starali się osiągnąć maksymalne korzyści dla ochrony w drodze polowania.

3.2. Zasada 2: Zapewnić, by regulacje były zrozumiałe i respektowane

3.2.1. Uzasadnienie:

Regulacje mogą pociągać za sobą koszty zarówno dla ochrony, jak i dla zainteresowanych stron. Koszty są najmniejsze, gdy minimum administracji idzie w parze z maksymalną motywacją do przestrzegania przepisów. Zatem przestrzeganie przepisów powinno być łatwe do osiągnięcia, a ich nieprzestrzeganie – do wykrycia. Nieodpowiednie regulacje (łącznie z przepisami niepełnymi lub niemożliwymi do stosowania) mogą wywoływać skutki negatywne (np. nielegalne zabijanie), jeśli nieprzestrzeganie jest łatwe i opłacalne, lub jeśli ich uzasadnienie nie jest zrozumiałe.

3.2.2. Wskazówki:

Ochrona zostanie wzmocniona, jeśli

3.2.2.1. Organy regulacyjne i podmioty zarządzające:

- a) sformułują proste, elastyczne i logiczne regulacje odnoszące się do zasad biologicznych, polityki międzynarodowej i krajowej, kontekstu społeczno-ekonomicznego, a także do rozsądnych obaw i oczekiwań zainteresowanych stron;
- b) wprowadzą tylko takie ograniczenia metod i środków, które można usprawiedliwić z punktu widzenia ochrony i które zostaną łatwo zrozumiane przez zainteresowane strony;
- c) opracują przejrzyste procedury regulacyjne pozwalające na aktywny udział myśliwych i innych zainteresowanych stron;
- d) będą popierać sądowe technologie wdrażania prawa motywujące do przestrzegania go przy minimum wysiłku;
- e) będą promować zasadę pomocniczości oraz samoregulację poprzez tworzenie regulacji, które mogą zostać przystosowane do miejscowych rządów i potrzeb wdrożeniowych.

- oraz

3.2.2.2. Myśliwi i organizatorzy turystyki myśliwskiej

- a) będą pomagać w przygotowaniu i przyjmowaniu skutecznych regulacji;
- b) będą przestrzegać i zachęcać do poszanowania wszystkich praw i regulacji dotyczących myślistwa, środków ochrony (łącznie z terenami chronionymi) i własności prywatnej;
- c) będą stosować samoograniczenie tam, gdzie to możliwe;
- d) będą pomagać w zapobieganiu i ujawnianiu kłusownictwa.

3.3. Zasada 3: Zapewnić, by pozyskanie było zrównoważone pod względem ekologicznym

3.3.1. Uzasadnienie:

Ważne jest zapewnienie, by wszelkie użytkowanie dzikich populacji miało charakter zrównoważony. Stan ochrony gatunku powinien być utrzymywany na poziomie wystarczająco wysokim, by gatunek ten wytrzymał trwałę pozyskanie. W pewnych sytuacjach ograniczone i zrównoważone łowiectwo niewielkich populacji może służyć do zwiększania zabiegów ochronnych na ich rzecz. Zrównoważone użytkowanie wymaga regulacji opartej na aktywnym wykorzystaniu rzetelnej nauki i wiedzy lokalnej.

3.3.2. Wskazówki:

Ochrona zostanie wzmocniona, jeśli

3.3.2.1. Organy regulacyjne i podmioty zarządzające:

- a) wdrożą strategie zarządzania przystosowane do zrównoważonego użytkowania i utrzymywania populacji na optymalnym poziomie w stosunku do celów i możliwości ekologicznych i społeczno-ekonomicznych;
- b) opracują plany zarządzania wyznaczające jasne cele, które uwzględniają postępowanie i ekologię (łącznie z drapieżnictwem i sezonowością) oraz długotrwały stan ochrony dzikich gatunków. Plany te powinny również uwzględniać możliwe skutki strategii pozyskania i inne działania wobec ekosystemów, populacji gatunków i wobec społeczeństwa. Plany zarządzania wymagają przepisów zapewniających ich właściwe wdrożenie, monitorowanie i aktualizację.
- c) będą unikać i łagodzić negatywne skutki dla gatunków lub siedlisk tam, gdzie to możliwe i optymalizować zarządzanie elementami ekosystemu z korzyścią dla różnorodności biologicznej i społeczeństwa;
- d) zapewnią, że pozyskanie dokonywane przez miejscowych myśliwych i turystów myśliwskich jest uwzględnione w planach zarządzania;
- e) będą współpracować z myśliwymi w opracowywaniu i stosowaniu metod prostego i skutecznego monitorowania i zarządzania populacjami, siedliskami i usługami ekosystemowymi;
- f) będą współdziałać z władzami administracyjnymi sąsiadów i państw na szlakach migracji ptaków, by w razie konieczności właściwie zarządzać i chronić populacje transgraniczne;
- g) przygotują i wdrożą znormalizowane systemy zbierania danych o pozyskaniu do wykorzystania w elastycznym zarządzaniu populacjami w każdej skali;
- h) zrozumieją, że zmiany naturalne i te spowodowane przez ludzi są nieuniknione.

- oraz

3.3.2.2. Myśliwi i organizatorzy turystyki myśliwskiej

- a) będą pomagać w monitorowaniu i w badaniach populacji;
- b) będą pracować nad włączeniem swych działań w elastyczne zarządzanie populacjami wybranych gatunków zwierzyny łownej i ich siedliskami;
- c) zrozumieją i uznają biologiczną rolę i wpływ rodzimych drapieżników na zwierzynę łowną i wezmą to pod uwagę, uczestnicząc w ich ochronie i hodowli;
- d) zapewnią, że populacje kluczowych gatunków zwierzyny łownej będą utrzymywane na optymalnym poziomie w stosunku do własnych siedlisk oraz zespołu gatunków;

e) zapewnią, że pozyskanie ma charakter zrównoważony pod względem demograficznym i nieszkodliwy dla usług ekosystemowych.

3.4. Zasada 4: Utrzymać dzikie populacje rodzimych gatunków o adaptacyjnych pulach genowych

3.4.1. Uzasadnienie:

Rodzime gatunki i ich siedliska, jak i oparte na nich źródła dochodów ludzi, mogą znaleźć się pod niekorzystnym wpływem wprowadzenia inwazyjnych gatunków obcych albo stosowanej przez ludzi selekcji na cechy, które mogą zagrozić długotrwałej żywotności ich populacji.

3.4.2. Wskazówki:

Ochrona zostanie wzmocniona, jeśli

3.4.2.1. Organy regulacyjne i podmioty zarządzające:

- a) nie dopuszczą do uwalniania nowych gatunków obcych, które mogłyby stać się inwazyjnymi i/lub negatywnie wpływać na rodzimą faunę lub florę;
- b) zaangażują myśliwych w programy usuwające inwazyjne gatunki obce;
- c) będą ułatwiać powrót rodzimych gatunków flory i fauny zgodnie ze wskazówkami IUCN⁵¹ i będą mieć jasne plany zarządzania, które umożliwią ich przywrócenie;
- d) włączą względy genetyczne do planów zarządzania;
- e) będą dążyć do współpracy transgranicznej, by zapewnić populacjom genetyczną przystosowalność;
- f) będą monitorować charakterystyczne cechy genetyczne populacji gatunków specjalnej troski.

- oraz

3.4.2.2. Myśliwi i organizatorzy turystyki myśliwskiej

- a) zaakceptują powrót w drodze naturalnej rekolonizacji dzikich gatunków, które niegdyś były rodzime na ich terenie, wzięwszy pod uwagę kontekst społeczno-ekonomiczny;
- b) będą wspierać zasiedlanie z odpowiednich źródeł, wprowadzanie i ponowne wprowadzanie gatunków wyłącznie zgodnie z wskazówkami IUCN;
- c) będą unikać selekcji wyłączającej pod względem określonych osobniczych cech fenotypowych lub behawioralnych, które nie są charakterystyczne dla dzikich populacji i mogą być w konsekwencji szkodliwe;

⁵¹IUCN/SSC Guidelines For Re-Introductions (Wytyczne dotyczące ponownego wprowadzenia): <http://www.iucn.org/themes/ssc/publications/policy/reinte.htm>

d) będą pomagać naukowcom i podmiotom zarządzającym w monitorowaniu cech genetycznych populacji.

3.5. Zasada 5: Utrzymać środowiska produkujące zdrowe i silne populacje gatunków łownych

3.5.1. Uzasadnienie:

Gatunki dzikiej fauny i flory są wrażliwe na zanieczyszczenia i wpływ działalności człowieka na ich populacje i siedliska. Pozostaje zatem w interesie wszystkich, którzy doceniają dziką faunę i florę lub z niej korzystają, aby wspólnie pracować nad zmniejszeniem lub złagodzeniem skutków degradacji środowiska przyrodniczego. Trzeba stale monitorować stan pozyskiwanych zwierząt i ich siedlisk.

3.5.2 Wskazówki:

Ochrona zostanie wzmocniona, jeśli

3.5.2.1. Organy regulacyjne i podmioty zarządzające:

- a) przygotowują obopólnie uzgodnione systemy motywujące myśliwych do pomocy w ochronie siedlisk i krajobrazów wraz ze związaną z nimi fauną, w tym w ochronie gatunków łownych;
- b) opracują i wdrażają znormalizowane systemy monitorowania stanu zdrowia i kondycji zwierząt łownych, populacji, siedlisk i ekosystemów;
- c) zwrócą uwagę na ewentualne negatywne skutki polowań wobec innych usług ekosystemowych, zminimalizują je i złagodzą.

- oraz

3.5.2.2 Myśliwi i organizatorzy turystyki myśliwskiej

- a) będą aktywnie przyczyniać się do ochrony i odbudowy siedlisk na odpowiednią skalę tam, gdzie to możliwe;
- b) będą starać się zapewnić, że ich działalność nie ma negatywnego wpływu na środowisko lokalne i siedliska;
- c) w odbudowie siedlisk będą stosować wyłącznie rodzime gatunki roślinne.

3.6. Zasada 6: Zachęcać do stosowania bodźców ekonomicznych na rzecz ochrony

3.6.1. Uzasadnienie:

Zainteresowane strony mogą być motywowane do ochrony dzikich gatunków i ich siedlisk przez uznanie ich naturalnej wartości ekonomicznej.

3.6.2. Wskazówki:

Ochrona zostanie wzmocniona, jeśli

3.6.2.1. Organy regulacyjne i podmioty zarządzające:

- a) zrozumieją, że organizatorzy polowań oczekują uczciwej zapłaty za świadczone usługi;
- b) będą promować modele pozyskania, które zapewniają społeczno-ekonomiczne korzyści lokalnym zainteresowanym stronom i społecznościom;
- c) ustalą oficjalne opłaty lub podatki na rozsądnym poziomie, by nie stanowiły one barier dla udziału lokalnego;
- d) zapewnią lokalnym zainteresowanym stronom i społecznościom bodźce do utrzymywania lub zwiększania różnorodności gatunków i siedlisk.

- oraz

3.6.2.2. Myśliwi:

- a) zechcą poczynić rozsądne kroki w celu ułatwienia dostępu do polowań oraz przyczynią się do ochrony i gospodarki gatunkami zwierzyny łownej i ich siedliskami;
- b) przyjmą struktury organizacyjne, które będą faworyzować uczciwą i odpowiednią równowagę w dostępie do polowań między miejscowymi i zamiejscowymi myśliwymi.

- oraz

3.6.2.3. Organizatorzy turystyki myśliwskiej:

- a) przyjmą do wiadomości i zaakceptują fakt, że ich działalność powinna przynosić korzyści dla lokalnej gospodarki i zainteresowanych stron oraz wzmocniać zabiegi ochronne;
- b) zgodzą się z tym, że ich dostęp może być ograniczony lub że mogą być obarczani wyższymi opłatami niż lokalni myśliwi.

3.7. Zasada 7: Zapewnić, by dziczyzna została odpowiednio użytkowana z wykluczeniem marnotrawstwa

3.7.1. Uzasadnienie:

Użytkowanie odnawialnych zasobów przyrody w pełnym możliwym wymiarze zmaksymalizuje bodźce ekonomiczne dla lokalnej ludności, a także wskaże poszanowanie dla środowiska, a w niektórych przypadkach zminimalizuje zanieczyszczenie biologiczne.

3.7.2. Wskazówki:

Ochrona zostanie wzmocniona, jeśli

3.7.2.1. Organy regulacyjne i podmioty zarządzające:

- a) zachęca do prawidłowego postępowania z pozyskanymi gatunkami dzikiej fauny i flory i ich przetwarzania;
- b) zapewnią, że produkty z dziczyzny będą spełniać normy zdrowotne i wymogi higieny zanim trafią do sprzedaży lub do komercyjnej konsumpcji.

- oraz

3.7.2.2. Myśliwi i organizatorzy turystyki myśliwskiej

- a) odpowiednio zadbać o mięso, by zapobiec marnotrawstwu i zanieczyszczeniom;
- b) jeżeli to możliwe, będą w pełni wykorzystywać futra i skóry;
- c) w inny sposób wykorzystają pozyskane gatunki dzikiej fauny i flory, gdy jest to możliwe i pożądane;
- d) będą przestrzegać zasad właściwej higieny, by zapewnić jakość dziczyzny i ochronę konsumentów przed uszczerbkiem na zdrowiu;
- e) zapewnią, że niewykorzystane produkty ze zwierzyny łownej zostaną udostępnione lokalnym mieszkańcom.

3.8. Zasada 8: Udzielić władzy miejscowym zainteresowanym stronom i uczynić ich odpowiedzialnymi

3.8.1. Uzasadnienie:

Dzięki dobrej wiedzy lokalnej i monitorowaniu, gospodarowanie na szczeblu lokalnym najszybciej się dostosowuje. Zarówno daje władzę zainteresowanym stronom, jak i natychmiastowo czyni ich odpowiedzialnymi za realizowanie wymagań beneficjentów korzystających z zasobów przyrody, jak i wymogów jej ochrony. Lokalna gospodarka musi być zgodna z celami określonymi na wyższych szczeblach.

3.8.2. Wskazówki:

Ochrona zostanie wzmocniona, jeśli

3.8.2.1. Organy regulacyjne i podmioty zarządzające:

- a) tam, gdzie to właściwe, będą wspierać i ułatwiać zdecentralizowaną gospodarkę gatunkami o zdrowych populacjach, stabilnych lub zwiększających się na poziomie lokalnym lub regionalnym;
- b) w tym zdecentralizowanym procesie będą ułatwiać przejmowanie uprawnień i odpowiedzialności przez lokalne zainteresowane strony, zwłaszcza przez myśliwych;
- c) będą promować modele zapewniające równy podział korzyści wśród grup użytkowników.

- oraz

3.8.2.2. Myśliwi:

- a) będą posiadać wiedzę na temat praktyk dotyczących ekologii i ochrony dzikiej fauny i flory;
- b) uznają swoją rolę jako opiekunów zasobów i będą aktywnie uczestniczyć w praktycznym gospodarowaniu i działaniach na rzecz ochrony;
- c) będą współpracować z innymi zainteresowanymi stronami i miejscowymi władzami w poszukiwaniu najlepszych rozwiązań.

- oraz

3.8.2.3. Organizatorzy turystyki myśliwskiej:

- a) docenią kulturę, tradycje i potrzeby miejscowej ludności (z myśliwymi łącznie);
- b) podejmą ścisłą współpracę z lokalnymi myśliwymi, podmiotami zarządzającymi i innymi zainteresowanymi stronami, by zapewnić integrację działań i unikać konfliktów.

3.9. Zasada 9: Umiejętności i odpowiedzialność są pożądane wśród użytkowników zasobów dzikiej przyrody

3.9.1. Uzasadnienie:

Aby praktyki miały charakter zrównoważony pod względem ekologicznym i społecznym, zaleca się, aby użytkownicy zasobów dzikiej przyrody wykazywali się odpowiedzialnością i profesjonalizmem w zakresie stosowanych metod, sprzętu i gatunków, które wykorzystują.

3.9.2. Wskazówki:

Ochrona zostanie wzmocniona, jeśli

3.9.2.1. Organy regulacyjne i podmioty zarządzające:

- a) wspomogą i ułatwią programy kształcenia i szkolenia myśliwych;
- b) będą współpracować z organizacjami myśliwych w zakresie zachęcania do rekrutacji osób obu płci, w każdym wieku i ze wszystkich środowisk;

- oraz

3.9.2.2. Myśliwi:

- a) będą wprawni we właściwym, bezpiecznym posługiwaniu się narzędziami i urządzeniami, które są legalnie stosowane w łowiectwie;
- b) wykażą wystarczającą znajomość wyglądu, zwyczajów i ekologii gatunków łownych, jak i podobnych gatunków niełownych, które mogą się z nimi mylić

- c) będą trenować regularnie, by utrzymać lub poprawić swą sprawność;
- d) będą znać prawa i przepisy dotyczące łowiectwa oraz ochrony dzikiej fauny i flory w miejscach prowadzonych polowań;
- e) będą przekazywać nowym myśliwym umiejętności i wiedzę potrzebną, aby zostać kompetentnym i odpowiedzialnym myśliwym;

- oraz

3.9.2.3. Organizatorzy turystyki myśliwskiej:

- a) dostarczą swym klientom informacje i wiedzę, której oni potrzebują dla zrównoważonego i odpowiedzialnego łowiectwa.

3.10. Zasada 10: Minimalizować możliwe do uniknięcia cierpienia zwierząt

3.10.1. Uzasadnienie:

Aby praktyki były zrównoważone pod względem społecznym, należy zminimalizować możliwe do uniknięcia cierpienie zwierząt.

3.10.2. Wskazówki:

Ochrona zostanie wzmocniona, jeśli

3.10.2.1. Organy regulacyjne i podmioty zarządzające:

- a) przyjmą prawa, przepisy i bodźce promujące metody i sprzęt minimalizujące możliwe do uniknięcia cierpienie zwierząt;
- b) poinformują myśliwych o konieczności traktowania zwierząt łownych z szacunkiem;
- c) uznają i będą promować najlepsze praktyki;

- oraz

3.10.2.2. Myśliwi i organizatorzy turystyki myśliwskiej

- a) będą okazywać szacunek dla zwierząt łownych i w miarę możliwości starać się zmniejszyć lub wyeliminować możliwe do uniknięcia cierpienie zwierząt;
- b) zdobędą wiedzę na temat fizjologii zwierząt oraz najskuteczniejszych sposobów ich zabijania przy zadawaniu minimalnego cierpienia;
- c) będą promować środki zapewniające profesjonalne stosowanie technik i przyrządów myśliwskich;
- d) będą starać się dochodzić i dobijać ostrzałki;

e) nie będą używać metod odłowu, które powodują wysoki poziom stresu bądź bólu lub są wysoce nieselektywne;

f) będą zwracać uwagę, by nie niepokoić zwierząt w sposób, który może mieć istotne i szkodliwe oddziaływanie.

3.11. Zasada 11: Zachęcać do współpracy między wszystkimi zainteresowanymi stronami w zakresie gospodarki gatunkami łownymi, gatunkami towarzyszącymi i ich siedliskami

3.11.1. Uzasadnienie:

Wszystkie zainteresowane strony, włączając władze, agencje państwowe, właścicieli ziemi, myśliwych, innych użytkowników zasobów oraz zainteresowanych ochroną, mogą wpływać pozytywnie na właściwe gospodarowanie różnorodnością biologiczną na drodze współpracy.

Taka współpraca promuje synergistyczną rolę zrównoważonego użytkowania w ogólnych staraniach na rzecz ochrony, podczas gdy konflikty marnują zasoby ludzkie.

3.11.2. Wskazówki:

Ochrona zostanie wzmocniona, jeśli

3.11.2.1. Organy regulacyjne i podmioty zarządzające:

- a) stworzą struktury instytucjonalne łączące interesy wszystkich zainteresowanych stron;
- b) umocnią powszechne zrozumienie, że odpowiedzialne i zrównoważone pozyskiwanie daje korzyści ochronne, ekonomiczne lub kulturowe;
- c) będą poszukiwać możliwości i zapewnią bodźce dla współdziałania pomiędzy przedstawicielami różnych stron;
- d) użyją wszelkich możliwych środków ułatwiających unikanie i rozwiązywanie konfliktów.

- oraz

3.11.2.2. Myśliwi i organizatorzy turystyki myśliwskiej

- a) będą stwarzać możliwości działania na korzyść człowieka i populacji gatunków dzikiej fauny i flory (w tym gatunków niełownych) i ich siedlisk;
- b) będą aktywnie poszukiwać sojuszków z innymi lokalnymi zainteresowanymi stronami.

3.12. Zasada 12: Pracować na rzecz społecznej akceptacji zrównoważonego użytkowania konsumpcyjnego jako narzędzia ochrony

3.12.1. Uzasadnienie:

W celu zapewnienia akceptacji społecznej ważne jest, aby wszyscy użytkownicy zasobów dzikiej fauny i flory przekazywali społeczeństwu wiedzę o korzyściach dla ochrony różnorodności biologicznej, jakie płyną ze zrównoważonego użytkowania. Ważne jest również, aby wszystkie zainteresowane strony pracowały wspólnie nad edukacją społeczeństwa w zakresie ważnych kwestii dotyczących ochrony.

3.12.2. Wskazówki:

Ochrona zostanie wzmocniona, jeśli

3.12.2.1. Organy regulacyjne i podmioty zarządzające:

- a) opracują ramy zapewniające długotrwałą akceptację społeczną wobec korzyści dla ochrony płynących z pozyskiwania dzikich gatunków;
- b) zapewnią, że populacje gatunków łownych będą utrzymywane na poziomie uwzględniającym interesy innych sektorów społeczno-ekonomicznych (np. rolnictwa, leśnictwa, itd.);
- c) zachowają kulturowe, historyczne i estetyczne wartości związane z dziką fauną i florą oraz łowiectwem;

- oraz

3.12.2.2. Myśliwi i organizatorzy turystyki myśliwskiej

- a) będą wykazywać szacunek dla lokalnych interesów i lokalnej kultury;
- b) będą ambasadorami myślistwa dzięki właściwym zachowaniom i praktykom;
- c) będą respektować własność prywatną oraz lokalne ograniczenia;
- d) będą szkolić i informować innych zainteresowanych o korzyściach zrównoważonego łowiectwa i ochrony;
- e) zrozumieją potrzebę lokalnego zaangażowania w każdą działalność łowiecką, łącznie z turystyką myśliwską.

4. ZAŁĄCZNIKI

4.1 Załącznik 1. Zasady i wytyczne z Addis Ababa dotyczące zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej⁵²

Zrównoważone użytkowanie elementów różnorodności biologicznej zostanie zwiększone, o ile poniższe praktyczne zasady i związane z nimi wytyczne znajdą zastosowanie:

<u>Praktyczna zasada 1:</u>	Udzielające wsparcia polityki, prawa i instytucje mają swoje miejsce na wszystkich szczeblach zarządzania, a pomiędzy nimi istnieją skuteczne powiązania.
<u>Praktyczna zasada 2:</u>	Uznając potrzebę struktury zarządzania zgodnej z międzynarodowym/ krajowym ustawodawstwem, lokalni użytkownicy elementów różnorodności biologicznej powinni być odpowiednio umocowani prawnie i wspierani w prawie do bycia odpowiedzialnym za użytkowanie tych zasobów.
<u>Praktyczna zasada 3:</u>	Międzynarodowe i krajowe polityki, ustawodawstwo i przepisy rynkowe wspierające degradację siedlisk lub w jakikolwiek inny sposób wywołujące negatywne bodźce przynoszące szkodę ochronie i zrównoważonemu użytkowaniu różnorodności biologicznej, powinny zostać zidentyfikowane i zlikwidowane lub złagodzone.
<u>Praktyczna zasada 4:</u>	Należy stosować Adaptacyjne Zarządzanie w oparciu o następujące punkty: <ol style="list-style-type: none"> 1. Naukę, wiedzę tradycyjną i lokalną; 2. Regularne, aktualne i klarowne wyniki monitoringu użytkowania, oddziaływania środowiskowego i społeczno-ekonomicznego oraz statusu użytkowanych zasobów; 3. Dostosowane zarządzanie oparte na aktualnych ocenach dotyczących procedur monitorowania.
<u>Praktyczna zasada 5:</u>	Działania i cele zarządzania zrównoważonym użytkowaniem powinny prowadzić do unikania lub minimalizowania niekorzystnego oddziaływania na ekosystem, jego strukturę oraz usługi ekosystemowe, jak również na inne elementy ekosystemu.
<u>Praktyczna zasada 6:</u>	Należy promować i wspierać interdyscyplinarne badania nad wszystkimi aspektami użytkowania i ochrony różnorodności biologicznej.
<u>Praktyczna zasada 7:</u>	Przestrzenna i czasowa skala zarządzania powinna być zgodna z ekologiczną oraz społeczno-ekonomiczną skalą użytkowania i jego wpływu.
<u>Praktyczna zasada 8:</u>	Powinny powstać porozumienia dotyczące współpracy międzynarodowej wszędzie tam, gdzie występuje potrzeba podejmowania decyzji i koordynowania prac przez wiele krajów.
<u>Praktyczna zasada 9:</u>	Należy stosować interdyscyplinarne i bezpośrednie podejście na właściwych poziomach gospodarowania i zarządzania odnoszących się do użytkowania.

⁵² <http://www.biodiv.org/programmes/socio-eco/use/addis-principles.asp#1>

<u>Praktyczna zasada 10:</u>	Międzynarodowe i krajowe koncepcje polityczne powinny uwzględniać: <ol style="list-style-type: none"> 1. aktualne i potencjalne wartości pochodzące z użytkowania różnorodności biologicznej; 2. wewnętrzne oraz inne pozaekonomiczne wartości różnorodności biologicznej; 3. Siły rynkowe dotyczące wartości i użytkowania.
<u>Praktyczna zasada 11:</u>	Użytkownicy elementów różnorodności biologicznej powinni dążyć do zminimalizowania odpadów i niekorzystnego wpływu na środowisko naturalne oraz zoptymalizowania zysków z tytułu ich użytkowania.
<u>Praktyczna zasada 12:</u>	Potrzeby miejscowych i lokalnych społeczności, które żyją w miejscach i otoczeniu miejsc, których dotyczy użytkowanie i ochrona różnorodności biologicznej, wraz z ich wkładem w jej ochronę i zrównoważone użytkowanie, powinny mieć odbicie w odpowiednim podziale zysków pochodzących z tytułu użytkowania zasobów.
<u>Praktyczna zasada 13:</u>	Koszty zarządzania i ochrony różnorodności biologicznej powinny być upaństwowione w obszarze zarządzania i odzwierciedlać się w podziale zysków z użytkowania.
<u>Praktyczna zasada 14:</u>	Należy prowadzić edukację i programy zwiększania świadomości społecznej dotyczące ochrony i zrównoważonego użytkowania oraz opracować bardziej efektywne metody komunikacji pomiędzy zainteresowanymi stronami a podmiotami zarządzającymi i wśród nich.

4.2 Załącznik 2. Zasady podejścia ekosystemowego z Malawi⁵³

1. *Cele gospodarowania zasobami naturalnymi (ziemia, woda, organizmy żywe) są sprawą społecznego wyboru.*
2. *Zarządzanie powinno być zdecentralizowane do najniższego możliwego poziomu.*
3. *Podmioty zarządzające ekosystemami powinny brać pod uwagę wpływ (rzeczywisty lub potencjalny) podejmowanych działań na sąsiednie lub inne ekosystemy.*
4. *Ocena potencjalnych zysków wynikających z przyjęcia określonego sposobu zagospodarowania wymaga z reguły analizy i zarządzania ekosystemem w kontekście ekonomicznym. Każdy taki program zarządzania powinien:*
 - (a) *redukować te postawy i zachowania rynkowe, które negatywnie wpływają na różnorodność biologiczną,*
 - (b) *wspierać inicjatywy, których celem jest ochrona różnorodności biologicznej i zrównoważone użytkowanie jej zasobów,*
 - (c) *równoważyć koszty i korzyści w danym ekosystemie w maksymalnie możliwym zakresie.*
5. *Ochrona struktury i funkcjonowania ekosystemu, mająca na celu zachowanie usług ekosystemowych, powinna stanowić priorytet podejścia ekosystemowego.*
6. *Zagospodarowanie ekosystemów musi uwzględniać ograniczenia ich funkcjonowania.*
7. *Podejście ekosystemowe powinno uwzględniać odpowiednie skale czasowo-przestrzenne.*
8. *Biorąc pod uwagę różne skale czasowe oraz efekt opóźnienia, które charakteryzują procesy ekosystemowe, cele zagospodarowania w ekosystemach powinny być określone w długiej perspektywie czasowej.*
9. *Zarządzanie zasobami przyrody musi uwzględniać fakt, że zmiana jest nieunikniona.*
10. *Podejście ekosystemowe powinno zmierzać do osiągnięcia odpowiedniej równowagi pomiędzy ochroną i użytkowaniem różnorodności biologicznej oraz do ich wzajemnej integracji.*
11. *Podejście ekosystemowe powinno brać pod uwagę wszystkie informacje, w tym wiedzę lokalną, dane naukowe oraz innowacyjne rozwiązania i praktyki.*
12. *Podejście ekosystemowe powinno uwzględniać wszystkie zainteresowane grupy społeczne oraz dyscypliny naukowe.*

⁵³ <http://www.biodiv.org/doc/meetings/cop/cop-04/information/cop-04-inf-09-en.pdf>

4.3 Załącznik 3. Związek pomiędzy Kartą Łowiectwa a AAPG/Zasadami z Malawi

Trzy filary zrównoważonego rozwoju	Addis Ababa/ Malawi	Dziedzina	Lp.	Zasady określone w Karcie	KATEGORIA AAPG/MALAWI
Społeczno-kulturowy	Powiązane i udzielające wsparcia zarządzanie na wszystkich szczeblach wraz ze zharmonizowanymi przepisami, promujące korzyści społeczne płynące z ochrony przyrody i zapobiegające występowaniu negatywnych skutków.	Ogólna	1	Wspierać wielopoziomowe zarządzanie, które maksymalizuje korzyści dla ochrony i społeczeństwa	(A1,A3, M2, M4)
		Regulacyjna	2	Zapewnić, by regulacje były zrozumiałe i respektowane	(A1,A8,A13, M10)
Ekologiczny	Unikanie niekorzystnych oddziaływań w ramach ekosystemów i między nimi oraz perspektywy krótkoterminowej, zwłaszcza w przypadku nieuniknionych zmian. Jasne i adaptacyjne zarządzanie bez naruszania ciągłości ochrony i użytkowania, w oparciu o interdyscyplinarne dziedziny nauki, monitorowanie oraz terminowe informacje zwrotne.	Demograficzna	3	Zapewnić, by pozyskanie było zrównoważone pod względem ekologicznym	(A4,A6,A9, M7-12)
		Genetyka	4	Utrzymać dzikie populacje rodzimych gatunków o adaptacyjnych pulach genowych	(A5,A9, M11-12)
		Usługi ekosystemowe	5	Utrzymać środowiska produkujące zdrowe i silne populacje gatunków łownych.	(A4,A6,A9, M7-12)
Ekonomiczny	Poparcie dla zachęt ekonomicznych/kulturowych z podziałem korzyści (i kosztów), szczególnie na szczeblu lokalnym, przy jednoczesnym unikaniu marnowania zasobów.	Bodźce ekonomiczne	6	Zachęcać do stosowania bodźców ekonomicznych na rzecz ochrony	(A4,M10)
		Unikanie marnowania zasobów	7	Zapewnić, by dziczyzna została odpowiednio zużytkowana, z	(A11)

				wykluczeniem marnotrawstwa	
Spółeczno-kulturowy, ekologiczny, ekonomiczny	Decentralizacja zarządzania na odpowiednią skalę bioekonomiczną, zwłaszcza w celu upoważnienia ludności lokalnej oraz oceny i uzyskania dostępu do jej wiedzy.	Zarządzanie na szczeblu lokalnym	8	Udzielić władzy miejscowym zainteresowanym stronom i uczynić ich odpowiedzialnymi	(A2,A4,A9-10,A12-13, M2,M4, M7, M11-12)
Spółeczno-kulturowy	Kształcenie, świadomość oraz włączenie podmiotów zarządzających, użytkowników zasobów oraz ogółu społeczeństwa.	Postępowanie oraz profesjonalizm myśliwych	9	Kompetencje i odpowiedzialność są pożądane wśród użytkowników zasobów dzięki przyrody	(A11)
		Dobrostan zwierząt	10	Minimalizować możliwe do uniknięcia cierpienie zwierząt	(A14,M1, M12)
		Zaufanie poziome	11	Zachęcać do współpracy między wszystkimi zainteresowanymi stronami w zakresie gospodarki gatunkami łownymi, gatunkami towarzyszącymi i ich siedliskami	(A2,A9,A14, M1,M12)
		Akceptacja społeczna	12	Pracować na rzecz akceptacji ze strony społeczeństwa i innych podmiotów zainteresowanych ochroną dla zrównoważonego użytkownika konsumpcyjnego jako narzędzia ochrony.	(A12, M14)

